

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a sociální práce

Bakalářská práce

PŘÍČINY VEDOUcí K ŽIVOTU NA ULICI

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Autor práce: Eva Nováková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 2016/2019

Bakalářská práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

28. března 2019

.....
Eva Nováková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a trpělivost. Dále děkuji své rodině a přátelům za podporu.

OBSAH

Úvod	5
1. Teoretická část	7
1.1 Vymezení pojmů bezdomovec a bezdomovectví	7
1.2. Historie bezdomovectví	10
1.3 Bezdomovectví v ČR	13
1.3.1 Přehled základních platných norem ČR vztahujících se k práci s bezdomovci.....	15
1.4 Typologie bezdomovectví.....	16
1.5 Příčiny bezdomovectví	19
1.5.1 Příčiny u mladých lidí	21
1.5.2 Příčiny u lidí ve středním věku	23
1.6 Prevence bezdomovectví	26
1.7 Proces reintegrace bezdomovců do společnosti	29
1.6 Sociální služby poskytované bezdomovcům v ČR	30
2. Praktická část	38
2.1 Cíl výzkumu	38
2.2 Metodika	38
2.3 Záznamy rozhovorů	39
2.4 Vyhodnocení získaných dat	42
2.5 Diskuze	44
3. Závěr	49
4. Použitá literatura	50
5. Abstrakt	51

Úvod

Téma příčin vedoucí k životu na ulici jsme si vybrala zejména v závislosti osobního zaujetí vůči tomuto tématu. Inspirací pro formulaci tématu je vlastní zájem o lidi bez domova, jejich osudy a problémy. Problematiku bezdomovectví shledávám jako velmi aktuální a hodnou určitého zájmu. Dalším důvodem pro výběr tohoto tématu je spjatost se sociální prací jako takovou, zejména pak s tématem sociálního vyloučení, které je více než aktuální. Cílem práce je identifikace a popis příčin, díky kterým se lidé stávají lidmi bez domova.

Tématu bezdomovectví se věnuji v rámci dobrovolné činnosti již čtvrtým rokem. Ta probíhá v Českých Budějovicích pod Diecézní charitou. Jde o práci vydávání svačtin lidem bez domova U sv. Josefa. Tato zkušenost pro mne byla motivací k tomu, zvolit si téma bezdomovectví jako téma své bakalářské práce.

Tato práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. I přesto že je práce orientována na příčiny bezdomovectví, je třeba tuto problematiku brát jako jeden velký komplex, proto se budu v teoretické části věnovat problematice bezdomovectví jako takové. Bude se zde nacházet vymezení pojmu bezdomovectví, které je klíčové pro celou práci. Nebude zde chybět kapitola o historii ani typologii bezdomovectví. Kapitola příčin bezdomovectví, tedy jak se lidé dostali na ulici, bude klíčovou pro celou práci. Na tuto kapitolu budu navazovat i v praktické části. Dalším tématem, kterému bych se zde ráda věnovala, je téma prevence bezdomovectví. Kapitola reintegrace bezdomovců do společnosti bude představovat zejména to, jakým způsobem je možné lidi bez domova znovu zařadit do běžné společnosti, na což bude navazovat i kapitola sociálních služeb poskytovaných lidem bez domova. Specifickou kapitolu zde bude představovat bezdomovectví v ČR, kde bude uveden i základní přehled platných norem v ČR, které se vztahují výhradně k práci s lidmi bez domova. Autoři literatury, o kterou se budu opírat, budou zejména Marie Vágnerová, Jakub Marek, Ladislav Csémy, Aleš Strdnad, Lucie Hotovcová, Táňa Průdková, Přemysl Novotný.

Praktická část bude věnována vlastnímu výzkumu. Cílem výzkumu bude zjištění a identifikace příčin, díky kterým se konkrétní lidé stali lidmi bez domova. Metodu zvolenou k získání dat bude představovat kvalitativní strategie. Výzkum bude probíhat v rámci mé dobrovolné činnosti, která probíhá U sv. Josefa. Ráda bych získala výpovědi mužů i žen. Výzkum bude probíhat pomocí polostrukturovaného rozhovoru, na jehož

začátku uvedu, proč tento výzkum dělám a zaručím dotyčným naprostou anonymitu. Dále budou položeny dvě stěžejní otázky, které by ve většině případů měly rozvinout výpovědi dotazovaných. Pokud tomu tak nebude, použiji doplňující otázky.

1. Teoretická část

1.1 Vymezení pojmů bezdomovec a bezdomovectví

Aby bylo možné věnovat se tématu příčin bezdomovectví, je třeba definovat samotné pojmy *bezdomovec* a *bezdomovectví*. Pojem *bezdomovec* prošel významnou proměnou v průběhu historie, kdy byl označován pro člověka bez státního občanství nebo domovského práva. V tomto pojetí je dodnes chápán pojem *bezdomovec* v českém právním řádu.¹ Ovšem ještě před pár desítkami let toto slovo představovalo označení pro takové lidi, kteří žili na laciných ubytovnách, které obývali zejména sami, bez kontaktu s rodinou. Tací lidé by byli dnešní dobou označeni za samotáře, kteří ovšem nemuseli být ohroženi finanční nouzí. Až postupem času se pojem *bezdomovec* začal spojovat s lidmi, kteří nemají kde spát.²

Důležitým bodem, který si ne každý uvědomí, je fakt, že *bezdomovec* je především člověk bez domova. Domov v tomto kontextu představuje především zázemí, jistotu, obklopení láskou a péčí, bezpečí, ochranu, podporu a zároveň místo, na které se vážou silné lidské emoce. Domov je také spojen s lidmi, se kterými mohou sdílet svůj život. Z toho lze vyvodit, že **domov nepředstavuje pouze střechu nad hlavou**.³ Keller dále popisuje všudypřítomnou nejistotu a pocit ohrožení, spojený s absencí domova, který doprovází bezdomovce každým dnem stráveným na ulici. Domov podle něj také představuje jakýsi zdroj stimulace – sami se můžeme v klidu domova vyrovnávat s impulzy proudícími z okolního prostředí. Díky místu, kde se cítíme doma, máme možnost ztotožnění se s lidmi, kteří tu již byli a zároveň s těmi, kdo zde poté budou. Domov tak napomáhá řešit problém s vlastní identitou.⁴ „*Bezdomovec žádnou takovou oporu nemá. „Život nikde“ se stal jeho údělem a marně hledá ostrov, který by ho uchránil před mořem anonymity, jež ho ustavičně obklopuje a pohlcuje.*“⁵

Bezdomovec je podle zákona o sociálních službách pojmenováním pro osobu bez přístřeší a osobu v nepříznivé sociální situaci se ztrátou bydlení.⁶ Obecně lze říci, že *bezdomovcem* se může stát člověk, u kterého z různých důvodů došlo jak ke

---

¹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 10.

² Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 13.

³ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 10-11.

⁴ Srov. KELLER J., *Posvácení bezdomovců*, s. 15.

⁵ KELLER J., *Posvácení bezdomovců*, s. 15.

⁶ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 10.

společenskému vyloučení, tak ke ztrátě bydlení. Zároveň lze označení *bezdomovec* uplatnit i na člověka, který je touto ztrátou ohrožen, tedy žije na veřejných místech, v nestandardních nebo nejistých bytových prostorech.⁷

Dle definice Evropské federace národních sdružení pracujících s bezdomovci FEANTSA lze bezdomovectví definovat jako „*komplexní, dynamický a diferencovaný proces, v jehož rámci různí jednotlivci i skupiny procházejí různými vstupními a výstupními body*“⁸

Bezdomovectví také lze definovat jako komplexní sociální selhání, nejde pouze o absenci přístřeší. Na základě toho můžeme rozlišit tři základní aspekty bezdomovectví a to: jestli má člověk místo k bydlení, které je adekvátní k obývání, jestli má v tomto směru nějakou právní jistotu a jestli v tomto prostoru má možnost seberealizace v rámci soukromého života. V psychologickém pojetí je v tématu *bezdomovectví* nejvýznamnější ztráta jistoty, zázemí, bezpečí domova, sdílení svého života s blízkými lidmi, pocit opory. Na jedné straně přináší *bezdomovectví* člověku svobodu ve formě zbavení tlaků na plnění požadavků společnosti, na straně druhé ho připravuje o ochranu, kterou standardní společnost poskytuje. *Bezdomovectví* jako takové je díky tomu často spojeno s desocializací.⁹

Bezdomovectví se vůči většinové společnosti silně odchyluje od norem, tudíž lze v tomto kontextu mluvit o sociální deviaci až patologii. „*Sociální deviace je definována jako způsob jednání, které není konformní vůči společenské normě, jež je akceptována většinovou společností.*“¹⁰ O porušení sociálních norem jde i v tom případě, ve kterém není morálně nebo právně sankcionováno.¹¹

V rámci *bezdomovectví* lze mluvit o sociálním vyloučení, které v tomto kontextu představuje nerovnosti v účasti na životě společnosti, které vyplývá z nedostatku příležitostí. Především jde o nerovnost v rámci pěti základních zdrojů společnosti, kterými jsou: vzdělání, zaměstnání, zdravotní péče, bydlení a sociální ochrana.¹² Na druhou stranu lze také říci, že existence bezdomovců jako takových je selháním jak

---

⁷ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 10.

⁸ HRADECKÝ I., PLACHÝ A., PRUDKÝ L., *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 21.

⁹ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 9-10.

¹⁰ FISHER S., ŠKODA J., *Sociální patologie*, s. 14.

¹¹ Srov. FISHER S., ŠKODA J., *Sociální patologie*, s. 14.

¹² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 12.

veřejné, tak sociální politiky dané společností. Díky marginalizace v rámci *bezdomovectví* dochází ke společenské stigmatizaci, jelikož většinová společnost vnímá život na ulici jako silně negativní odchylku od normy.¹³

Někteří odborníci z řad sociálních pracovníků se dovolávají po definici *bezdomovectví*, která by byla akceptována státem. Východiskem by podle nich bylo určit *bezdomovectví* jako speciální diagnózu. Díky vzniku celonárodní definice *bezdomovectví* by došlo k jeho uznání jako komplexního problému, který nelze minimalizovat na aktuální sociální problém klienta.¹⁴

---

¹³ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 10.

¹⁴ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 16.

1. 2 Historie bezdomovectví

První zmínkou o bezdomovectví jako takovém byl trest vyloučení z komunity. Jedinec takto potrestán byl všude považován za cizince a vyhnance. Nejstarší příklady tohoto typu bezdomovectví je možné dohledat i v bibli. Příkladem je příběh Kaina, který se prohřešil zabitím bratra, po němž následoval trest vyhnanství. Kainovým stigmatem bylo znamení na jeho čele, které předurčovalo, že nebude nikdy jinde přijat. Odlišnost lidé vnímali jako poukaz na kdysi spáchaný hřích, díky němuž si člověk zaslouží být vyloučen ze společnosti.

Ve středověku se izolovali nepřizpůsobiví jedinci na lodích, tzv. lodích bláznů. Tyto lodě se pohybovaly po mořích i řekách po celé roky, jelikož je žádný přístav nepřijal.¹⁵ Pojem sociálního vyloučení byl v této době mnohem fatálnější, než jak ho známe dnes. Jedinec bez rodiny a práva nebyl hodnotným členem společnosti. Vydědenci tohoto typu často žili společně. K nejčastějším příčinám vedoucím k životu na ulici patřilo úmrtí živitele rodiny, nemoc, stáří či neštěstí. Jedinci, kteří překonali nemoc, se následně museli potýkat s dluhy, vzniklými v důsledku onemocnění. Strukturální příčinu chudoby představoval rychlý nárůst počtu obyvatel, který měl za dopad hladovění lidí.¹⁶

Již v raném novověku se objevuje odmítání usedlého typu života robotujících. Často skupiny lidí se začínají toulat, jelikož nechtějí být vázáni na půdu pána. Takoví lidé se nazývali vagabundi a představovali osoby bez pána, což v této době představovalo vzpouru vůči tehdejšímu systému. Společnost s nimi zacházela díky tomu velmi nemilosrdně formou vražd, věznění, poprav.

Koncem 19. století se začalo objevovat bezdomovectví v takové formě, jak jej známe i dnes v důsledku průmyslové revoluce. Díky velké migraci do měst se zvýšil výskyt zjevného bezdomovectví. Iniciativy péče o tyto chudé se chopily církevní řády a organizace, nikoli stát. Pomoc od státu lidem bez domova je poprvé zmíněna v roce 1862 v Říšském obecním zákoně.¹⁷ Bezdomovec nemohl získat domovské právo, jelikož bylo určené pouze pro děti narozené v obci, ty, co se do obce provdali, či zde dobrovolně žili. V tomto případě se o chudého člověka musela postarat obec. Označení bezdomovce,

---

¹⁵ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 53-55.

¹⁶ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 28-29.

¹⁷ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 53-55.

keré ho dodnes v právní praxi označuje jako občana bez domovského práva, má původ v této době.

První rozlišování toho, kdo státní pomoc potřebuje a toho, kdo ji chce jen zneužívat, se objevilo poprvé za 1. republiky. Šlo o titul registrovaných žebráků vytvořený státní správou. Získání titulu bylo ovšem tak náročné, že to většina potencionálních uživatelů vzdala. Ve stejné době měla velká hospodářská krize za následek chudnutí obyvatel, proto vznikl titul veřejného chudinství.

Po roce 1948 byly totalitním režimem zrušeny charitativní organizace. Jejich existence by totiž zároveň připouštěla existenci chudoby, která v komunistickém režimu neměla své místo. Bezdomovci samozřejmě existovali, ale museli se skrývat. Nalezené osoby, které nechtěly pracovat, čekalo odnětí svobody podle trestního zákona za trestný čin příživnictví.¹⁸

Na začátku devadesátých let 20. století se mezi bezdomovci začali objevovat lidé formálně zaměstnaní, kteří ovšem nikdy nepracovali, ani pracovat nechtěli, lidé uměle zaměstnaní, kteří by se neuchytili na trhu práce, ti, kteří byli propuštěni z velkých stavebních firem a zároveň jejich ubytoven, lidé propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody v důsledku prezidentské amnestie nebo lidé propuštěni z psychiatrických ústavů. Starost o problematiku bezdomovectví byla v tomto období ponechána církevním a neziskovým organizacím.

Důraz na svobodu a odpovědnost jedince, který přinesla demokratická společnost má za následek nárůst počtu bezdomovců, který je třeba chápat jako její přirozenou součást.

Až po roce 2000 se bezdomovectví začalo vnímat jako sociální záležitost, stalo se poprvé předmětem politické agendy a zároveň začal spolupracovat neziskový sektor i s veřejnou správou.¹⁹

Uvedení tématu historie bezdomovectví poukazuje na samotný vývoj jevu v jeho komplexnosti. Díky tomu lze rozpoznat příčiny bezdomovectví v orientačním

---

¹⁸ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 53-55.

¹⁹ Tamtéž.

průřezu historií. Zároveň tematicky navazuje na další kapitolu, která představuje bezdomovectví v ČR.

1.3 Bezdomovectví v ČR

Historicky lze bezdomovectví v České republice snadno rozdělit do dvou fází, a to před rokem 1989 a po roce 1989. Před rokem 1989 se na území ČR již vyskytovalo bezdomovectví, ovšem pouze ve formě skryté nebo potencionální. Pro formu zjevného bezdomovectví zde nebyl prostor, pokud se vyskytlo, bylo represivně potlačeno formou vězení či ústavního zařízení. Bezdomovectví jako takové bylo v rozporu s oficiální doktrínou, která uváděla, že na našem území je naprostá absence chudoby, která je spojena samozřejmě i s bezdomovectvím. Po roce 1989 došlo k zásadním změnám, které se dotkly i problematiky bezdomovectví. Změny probíhaly zejména na poli trhu práce a bydlení. Důraz byl kladen na pracovní flexibilitu, díky tomu někteří jedinci vypadli z trhu práce, jelikož nechtěli pracovat nebo v některých případech byli nekonkurenceschopnými. Útlum těžkého průmyslu a stavebnictví vedl ke zrušení podnikových ubytoven, které často představovaly zázemí pro jedince bez jiného zázemí, například rodinného. Často v takových případech neměli ani dostatečné finanční prostředky k tomu, aby si našli jiné dostačující bydlení. Došlo k přeměně zaměstnání z povinnosti na právo. Stav nezaměstnanosti mohl vyústit v sociální exkluzi, která mohla vést i k samotnému bezdomovectví.²⁰

Podle Antonína Plachého, ředitele Azylového domu Armády spásy v Ostravě je nejhorší situace problematiky bezdomovectví ve velkých městech a průmyslových zónách. Zářným příkladem je Ostravsko, které představovalo dostatek pracovních míst spolu s výhodným bydlením. Problém zde ovšem představovalo přetrhání přirozených rodinných vazeb. Když poté nastala nezaměstnanost, lidé se neměli kam vrátit. Proto lze říci, že nezaměstnanost spojená s bezdomovectvím je větší v oblastech průmyslových, než například na jižní Moravě, kde stále přetrvává tradiční model rodiny. Zde stále platí, že zřeknutí se člena rodiny, ať už z jakýchkoliv důvodů, je nepřípustné, a bylo by to bráno jako ostuda celé rodiny.²¹

Odhady počtu bezdomovců v rámci krajů České republiky uvádí Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020 z roku 2012. Ty jsou uvedeny v Tabulce č. 1:

---

²⁰ Srov. KLIMENT P., DOČEKAL V., *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 83.

²¹ Srov. BAJER P., *Nejsme připraveni na bezdomovectví celých rodin*, Sociální práce/Sociálna práca 4/2006, s. 3-4.

Odhady počtu bezdomovců v ČR		
Kraj	Zjevní	Skrytí
Jihočeský kraj	1 304	445
Praha	4 140	1 121
Ústecký kraj	3 436	789
Plzeňský kraj	437	250
Královehradecký kraj	200	308
Moravskoslezský kraj	3 233	1 600
Liberecký kraj	1 185	166
Vysočina	357	229
Celkový počet bezdomovců ve všech krajích	19 271	8 211

Tabulka č. 1: V tabulce jsou uvedeny odhadované počty jak zjevných, tak skrytých bezdomovců pro vybrané kraje. Tučně jsou vyznačeny údaje s nejvyšším počtem lidí bez domova, kurzívou s nejnižším počtem.²²

Součet zjevných i skrytých bezdomovců v celé ČR tvoří odhadem 27 482 bezdomovců.

Odhady počtu potencionálních bezdomovců v ČR nelze úplně jednoduše upřesnit. Podle výše zmíněné Koncepce lze ale odhadnout dvojnásobné množství počtu potencionálních bezdomovců, než které je uvedeno výše.²³

Díky uvedení historie bezdomovectví v ČR jsou patrné dvě hlavní příčiny vedoucí k životu na ulici, které jsou aktuální i dnes. Jednu představuje nezaměstnanost v rámci tehdejšího útlumu těžkého průmyslu a stavebnictví. Druhou představuje ztráta bydlení v návaznosti na ztrátu zaměstnání a nedostatek financí pro zajištění si jiného zázemí.

²² Srov. HRADECKÝ I., PLACHÝ A., PRUDKÝ L., *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 75–79.

²³ Tamtéž.

1.3.1. Přehled základních platných norem ČR vztahujících se k práci s bezdomovci:

- Listina základních lidských práv a svobod – zajišťuje základní práva a svobody, ochranu zdraví, hmotné zabezpečení ve stáří atd. ²⁴
- Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách
- Zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi
- Zákon č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře
- Zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu
- Zákon č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví
- Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách
- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Občanský zákoník
- Nový občanský zákoník ²⁵

---

²⁴ Srov. HRADECKÝ I., PLACHÝ A., PRUDKÝ L., *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 82–86.

²⁵ Tamtéž.

1.4 Typologie bezdomovectví

Určité druhy bezdomovectví poukazují na různorodost, s čímž je spjata i rozdílnost postupu sociální práce při spolupráci s určitým typem bezdomovce. Tato typologie se liší na základě způsobu bydlení a je výsledkem vztahu bezdomovců k veřejným prostorům, ve kterých uplatňují viditelné znaky bezdomovectví.²⁶

- Zjevné bezdomovectví

U tohoto typu bezdomovectví se poukazuje na lidi, kteří žijí okázale mimo standardy sociálních norem a sociálních návyků. Jejich obydlím se stala veřejná místa a většina z nich se snaží vyhledávat sociální pomoc, která jim přísluší. Tento typ bezdomovectví tvoří jen malou podskupinu z celkového počtu bezdomovců, jsou ovšem velmi nápadní, díky výskytu na veřejných prostranstvích. Na základě toho jsou většinou společností nejintenzivněji vnímáni. Právě díky tomu si společnost vytváří klamnou iluzi o bezdomovectví a zároveň na základě toho tuto závažnou problematiku zjednodušuje.²⁷

- Latentní bezdomovectví

Bezdomovci takového typu nemají možnost stálého bydlení, to však neznamená, že přežívají na ulici. Tento typ volí jinou strategii, kterou představují ubytovny, noclehárny nebo přespávání u známých. Sice mají kde přespávat, ovšem pojem bezdomovce jim přísluší díky právní stránce, jelikož nežijí v oficiálním bydlení a jejich životní styl je bezdomovectví podobný.²⁸

- Potencionální bezdomovectví

Tento typ zastupují lidé, kterým bezdomovectví teprve hrozí. Lidé, kteří mají zaměstnání i bydlení, které je v mnoha případech značně nejisté. Potencionálními bezdomovci mohou být mladí lidé, kteří ukončili ústavní výchovu, lidé propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody, z psychiatrických léčení, terapeutických komunit.²⁹ Ale také lidé žijící v podnájmu, rozvedení, nezaměstnaní, ti, kteří pracují pouze

---

²⁶ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14.

²⁷ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 13-14.

²⁸ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 14.

²⁹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 14.

příležitostně nebo nelegálně, lidé závislí na návykových látkách, patologičtí hráči a tak dále.³⁰

Problémem tohoto typu bezdomovectví je ten fakt, že lidé postižení potencionálním bezdomovectvím nejsou okázalými bezdomovci, nejsou součástí veřejných míst a tím pádem se o ně nestarají ani terénní, ani ambulantní služby. Nabídku pomoci dostanou až ve zjevné fázi bezdomovectví. Obecně v České republice chybí služby orientované na potencionální bezdomovce.³¹

- Další typologie

Organizace National Alliance to End Homelessness (NAEH z roku 2012) rozlišuje 4 druhy bezdomovců a dá se říci, že toto dělení rozšiřuje chápání pojmu jako takového. Typy bezdomovců jsou pak rozdělovány takto:

1. Osoby žijící na místech, která nejsou určena k obývání. Zejména jde o přechodné bydlení.
2. Osoby, které ztratily místo, kde mohly přespat, například bydlení u známých či hotel a zároveň nemají dostatek prostředků pro zajištění jiného bydlení.
3. Celé rodiny s dětmi, které se potýkají s nestálým či nejistým bydlením.
4. Osoby, které opustily domov kvůli násilí, ať už domácího, partnerského či sexuálního a nemají dostatek možností či podpůrnou síť, která by jim poskytla bydlení.³²

Další typologie bezdomovectví je velmi pestrá a spíše je odrazem pohledu autora na téma dané problematiky.

1. Časové hledisko
2. Hledisko geografické (dle místa přespání)
3. Hledisko příčin
4. Způsob užívání služeb pro bezdomovce³³

---

³⁰ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 14.

³¹ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 15.

³² Srov. KLIMENT P., DOČEKAL V., *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 23.

³³ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 15.

5. Způsob obživy³⁴

Možné příčiny vedoucí k životu na ulici jsou uvedeny u potencionálního bezdomovectví, jakožto negativní faktory, které mohou tento jev podpořit.

---

³⁴ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 15.

1.5 Příčiny bezdomovectví

Stěžejní část této práce představuje kapitola příčin bezdomovectví. Příčiny nelze jednoduše specifikovat, jelikož ve většině případů se nejedná o náhlou změnu v důsledku jedné události nýbrž o důsledek dlouhotrvajícího nakupení negativních vlivů.³⁵

Jako komplikace může nastat neschopnost rozlišovat, co je příčinou bezdomovectví a co jejím následkem. Pro lepší představu lze uvést příklad kriminality. Díky kriminalitě se člověk může dostat na ulici, ale někteří lidé se stali pachateli trestného činu až poté, co se stali lidmi bez domova.³⁶

Příčin bezdomovectví je opravdu velká škála. Bezdomovcem se může stát kdokoliv, nezáleží na společenské vrstvě, vzdělání či věku. Mezi lidmi bez domova můžeme najít neúspěšné podnikatele, osoby z výkonu trestu, invalidní důchodce, distributory drog, osoby naivní a důvěřivé, rozvedené, nepracující, dlouhodobě zadlužené. Protipól těchto osob zde zastupují osoby dobrodružné povahy, kteří do stavu bezdomovectví vstoupily dobrovolně a jimž tento životní styl vyhovuje.³⁷

Z výpovědí lidí bez domova vyplývá, že ztráta domova je výsledkem kooperace vnějších a vnitřních faktorů.³⁸ Vnější příčiny, neboli objektivní či strukturální jsou výsledkem chyby v systému, kde bezdomovec představuje jeho oběť.³⁹ Vliv na tyto příčiny má zejména sociální politika státu a příslušné zákonodárství. Příkladem je vysoké procento nezaměstnanosti, chudoba, diskriminace minorit, nedostatečná podpora ve stáří či nemoci, ale spadají sem také institucionální příčiny. Mezi takové lze řadit nedostatečnou záchrannou síť pro mladé lidi opouštějící ústavní výchovu nebo osoby ukončující výkon trestu odnětí svobody.⁴⁰ Do těchto příčin můžeme zahrnout i vztah mezi bydlením, konkrétněji jeho kvalitou a jeho dostupností. Jedna ze zpráv Evropské komise tento vztah uvádí jako jednu z proměnných, která ovlivňuje míru bezdomovectví. Z této zprávy vyšlo najevo, že je velmi obtížné najít přijatelné bydlení za rozumnou cenu.⁴¹ Vnitřní příčiny neboli subjektivní naopak poukazují na nepříznivé podmínky

---

³⁵ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 14.

³⁶ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 15.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 17.

⁴⁰ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 15-16.

⁴¹ Srov. KLIMENT P., DOČEKAL V., *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 39.

jedince, které představují ztrátu zaměstnání či bydlení, existenci dluhů, nízký příjem. Do nepříznivých vztahových podmínek lze zahrnout nefunkční rodinu, konfliktní vztahy, nebo úplnou absenci rodiny. K osobnostním nepříznivým podmínkám lze přiřadit jak tělesnou, tak duševní poruchu, prožití traumatu, které se může týkat smrti milované osoby, sexuální zneužívání, nebo závislostního chování ze strany rodičů.⁴²

Hradečtí tyto příčiny dále rozdělují na faktory:

1. Materiální – u těchto faktorů jde zejména o ztrátu zaměstnání, existenci dluhů, ztrátu bydlení, tragickou událost, která vyústila ve ztrátu živitele rodiny či majetku. Primárně jde však o již výše zmíněnou ztrátu zaměstnání, která je jednou ze základních příčin bezdomovectví. Tato příčina má ale často za následek například nemožnost nalezení jiného zaměstnání, nemožnost platby nájmu či vznik nových dluhů. Tyto následky se pak často stávají samotnými příčinami vzniku bezdomovectví.

2. Vztahové – tyto faktory se týkají zejména rodinných kruhů, které buď upadají, nebo se stávají problémovými. Díky tomu se často narušuje podpůrná sociální síť. K tomuto problému může dojít jak u nukleárních, tak u rozšířených rodin.

3. Osobní – takové se týkají jak fyzického, tak psychického zdraví. Dále také schopností a charakterových vlastností jedince či jeho zralostí. Do těchto faktorů lze zařadit i drogovou či alkoholovou závislost, která se také často stává jednou z hlavních příčin vzniku bezdomovectví.

4. Institucionální – tyto faktory představují obtížný přechod z institucí do běžného života. Takové instituce představují věznice, dětské domovy, zdravotnická zařízení.⁴³

V dnešní době je na bezdomovectví pohlíženo jako na kombinaci strukturálních a individuálních příčin, tento jev je označován jako multifaktorové pojetí bezdomovectví.⁴⁴

Z porovnání vnějších a vnitřních příčin je jasně patrné, že příčiny vnější může změnit stát, kdežto příčiny vnitřní musí změnit především sám klient.⁴⁵

---

⁴² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 16.

⁴³ Srov. KLIMENT P., DOČEKAL V., *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 40-42.

⁴⁴ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 18.

⁴⁵ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 17.

I když jsou příčiny bezdomovectví opravdu velmi různorodé, nic to nemění na tom, že jakákoliv problémová situace může člověka pohltit natolik, že přestane mít zájem o své ekonomické a sociální záležitosti. Teoreticky má každý k dispozici dvě sociální záchranné sítě, které by mu měly zabránit stát se člověkem bez domova. První síť představují osobní sociální kontakty, které si člověk okolo sebe vytváří v průběhu celého života. Tuto složku tvoří zejména rodina, přátelé, známí, kteří by dotyčného měli v případě krize podpořit. Druhou síť představují sociální služby, které nastupují, jakmile má jedinec buď slabou sociální síť, nebo takovou, která ho nedokáže dostatečně zajistit. Síť sociálních služeb by měla dotyčnému zajistit především bydlení a státní podporu. Cílem je, aby se jedinec nedostal na ulici. V případě, že dotyčný nemá dostačující síť sociálních kontaktů nebo v druhém případě nesplňuje podmínky státní pomoci, končí na ulici.⁴⁶

V rámci tématu příčin bezdomovectví je třeba rozlišovat pojmy, jako jsou primární, sekundární a terciární příčiny. Primární příčiny poukazují na to, co se stalo v době, kdy se stal dotyčný osobou na ulici. Sekundární příčiny pomáhají objasnit, proč člověk na ulici stále přetrvává, a terciární příčiny zjišťují, proč se člověk na ulici vrací. Terciární příčiny jsou samy o sobě velmi nebezpečné, jelikož člověk nemůže najít místo ve společnosti, kam by se chtěl vrátit. Jestliže toto místo není nalezeno, může dojít k recidivě ve formě návratu na ulici.⁴⁷

Z celkového shrnutí příčin bezdomovectví lze jednoznačně říci, že jde o složitý jev zastoupený komplexním spektrem negativních jevů působících na život člověka.⁴⁸

1.5.1 Příčiny u mladých lidí

Častou příčinou vedoucí k životu na ulici u mladých lidí představuje útěk z domova. Ten se může opakovat již od dětství. Tento fakt lze chápat jako signál pro narušenou jistotu či pocit bezpečí v domácnosti. Útěk může naznačovat nezvládnutí stresové situace, které byli doma z jakýchkoliv důvodů vystaveni.⁴⁹ To potvrzuje téměř

---

⁴⁶ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 17-20.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 58-59.

¼ - (23,3%) mladých bezdomovců, kteří tvrdí, že domov pro ně nebyl místem představující bezpečí.⁵⁰

Rozpad rodiny či její nefunkčnost mohou být jednou z příčin, proč se mladí lidé ocitají na ulici. Někteří jedinci si ovšem život na ulici vybírají dobrovolně. Často mají funkční rodinu, která by se o ně chtěla postarat, ale pod podmínkou podřízení se jejím pravidlům. Pravidla ale představují určité omezení, které nejsou jedinci schopni přijmout a raději volí život na ulici.⁵¹

Odchod na ulici, který je už definitivní, má ovšem velkou škálu spouštěcích mechanismů. V některých případech nemusí jít o takové životní události se zásadním významem, může jít pouze o spouštěče sociálního dopadu. Jindy se zase můžeme setkat s impulzivní či nepromyšlenou reakcí vedoucí k jevu bezdomovectví. Dlouhodobé hromadění problémů, které jedinec nemůže, nebo nechce řešit, také není výjimkou pro vznik života na ulici.⁵²

Důvody, díky kterým se mladí lidé octli na ulici lze rozdělit podle Vágnerové do následujících kategorií:

1. Užívání návykových látek – díky závislosti často dochází k neschopnosti plnit pracovní povinnosti, platit účty. Zátěží je samozřejmě financování vysokých nákladů na návykovou látku. V některých případech funguje závislostní chování jako spouštěč, nebo spíše urychlovač, života na ulici, zejména tedy u lidí, kteří mají problém s adaptací ve společnosti či mají problémové chování.

Závislostní chování je příčinou absence v práci, což zapříčiní její ztrátu. Tento fakt si mnoho mladých bezdomovců reálně uvědomuje. Vztah návykových látek s bezdomovectví je ale oboustranný – uživatel drog se snáze dostane na ulici, to platí ale i naopak. Život na ulici posiluje sklon k užívání drog i pití alkoholu.

2. Neschopnost a neochota pracovat – to vyplývá především z osobnostního ladění, které se projevuje již v dětském věku.⁵³ Nezodpovědnost, lenost a lehkomyšlnost tvoří

---

⁵⁰ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 58-59.

⁵¹ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 93.

⁵² Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 58-59.

⁵³ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 59-67.

společné vlastnosti těchto lidí. Často se přiživují na rodičích, až do chvíle, kdy rodičům dojde trpělivost. Pak nezbyvá nic jiného, než odchod na ulici. I v této skupině se objevuje závislostní problematika, ale jen druhotně.

3. Neschopnost efektivního hospodaření s penězi – tato neefektivita vede ke vzniku dluhů, které nejsou schopni splácet. To pro ně není ovšem žádným problémem, až do příchodu exekutorů. Tato fáze značí nezodpovědnost a zároveň neschopnost uvažování o důsledcích vlastního jednání. Takový koloběh je zapříčiněn ve většině případů ztrátou zaměstnání.

4. Nezkušenost či neschopnost uspořádání vlastního života – mnoho lidí končí na ulici v návaznosti na dovršení plnoletosti, kdy musejí opustit například dětský domov. V mnoha případech se ukáže, že nejsou schopni se o sebe postarat ani v případě, že je jim poskytnuto počáteční bydlení i finanční obnos. Nabytá svoboda má pro ně vyšší cenu, než jejich budoucí život, který je pak ovlivněn nerozvážným chováním.

5. Trestná činnost – další skupinu mladých bezdomovců tvoří taková jedinci, kteří se dostali na ulici díky trestné činnosti. Některé studie tvrdí, že delikventní chování není příliš častou příčinou vzniku bezdomovectví, spíše je jejím důsledkem.

6. Vliv problematického partnera – k tomu dochází častěji u dívek než u chlapců. Dívka není schopna dokončit studium, jelikož je negativně ovlivňována partnerem. Nakonec se naučí s partnerem jen tak poflakovat či brát drogy, což může být příčinou pro život na ulici.⁵⁴

1.5.2 Příčiny u lidí ve středním věku

Jestliže se jedinec ve středním věku stane člověkem bez domova, lze snadno předpokládat, že jde o proces vzniklý v důsledku zhoršení jeho postavení ve společnosti. Charakteristikou je pro takové jedince únik od nepříjemných povinností, neochota řešit problémy či neochota plnit běžné požadavky. V závěrečné fázi dochází ke ztrátě práce i bydlení.⁵⁵

---

⁵⁴ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 59-67.

⁵⁵ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 59-60.

Člověk na ulici ve středním věku, „*se hůře adaptuje na podmínky ulice, než mladší bezdomovec, neboť ztrácí nejen fyzické zázemí, ale také dosavadní role i společenské postavení.*“⁵⁶ Jestliže má dostatek financí a zaměstnání, bydlí na ubytovně. K propadu na ulici může dojít v návaznosti na varovné signály, kterým dotýčný nevěnuje pozornost. Takovými mohou být definitivní rozpad rodiny, nezaměstnanost, alkoholismus.⁵⁷

Pomoc rodiny či přátel v tomto případě většinou neprobíhá, vztahy jsou často narušeny v důsledku nepřijatelného chování ze strany potencionálního bezdomovce. V případě, že se nějaká pomoc naskytne, bývá něčím podmíněna, například ochotou pracovat.⁵⁸

Příčiny propadu na ulici u lidí ve středním věku podle Vágnerové:

1. Rozpad manželství, následný odchod nebo vyhození z domu – takový odchod z domova může představovat vyhrocenou situaci, na kterou je impulzivně zareagováno. U žen bývá častou příčinou, díky které se octnou na ulici, násilné chování ze strany partnera. Odchod z domova pro ženy týrané fyzicky či psychicky představuje větší bezpečí, než setrvání s partnerem v jedné domácnosti. Ženy jsou ohrožovány domácím násilím bez ohledu na věk či ekonomické podmínky.

2. Ztráta bydlení a práce – k této kombinaci příčin může dojít v jakémkoliv pořadí. Někdy je samotnou příčinou vedoucí k bezdomovectví zhoršení zdravotního stavu. V návaznosti na to člověk není schopen práce a tím pádem nemá dostatek prostředků pro financování bydlení. Ohrožení tímto rizikem jsou zejména ti jedinci, kteří bydlí sami a zároveň nemají nikoho, kdo by jim byl v náročné životní situaci ochoten pomoci. Ztráta bydlení v důsledku neplacení nájemného také není výjimkou. To se děje buď z důvodu absence financí či nezájmu.

3. Ztráta bydlení a práce v důsledku nadměrného pití alkoholu – díky závislosti na alkoholu jsou nejdříve narušeny vztahy s rodinou a blízkými lidmi.⁵⁹ Následuje

---

⁵⁶ MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 97.

⁵⁷ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 97.

⁵⁸ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 59-60.

⁵⁹ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 62-67.

propuštění z práce a ztráta bydlení. Někteří jedinci jsou z domova vyhozeni, jelikož rodina nehodlá akceptovat konzumaci alkoholu.

4. Propuštění z výkonu trestu odnětí svobody – jedinec se nemá po propuštění kam vrátit.

5. Psychické problémy – díky nim člověk není schopen řešit své problémy.⁶⁰

Ke vzniku života na ulici mohou přispívat různé faktory, jako například problémové dětství, nízké dosažené vzdělání, neschopnost spořádaně pracovat, neschopnost vytvoření či udržení partnerských vztahů, negativní vztahy s rodinnou, závislostní chování, kriminalita, psychická porucha či jiná nemoc.⁶¹

---

⁶⁰ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 62-67.

⁶¹ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 69.

1.6 Prevence bezdomovectví

V České republice dosud neexistuje konkrétní strategie prevence bezdomovectví. Předejít problematice bezdomovectví je efektivnější, rozumnější, ne tak finančně zatěžující a především humánnější nežli řešení následků ztráty domova. V praxi to tak zatím moc nefunguje a spíše se řeší možné rozšiřování ubytovacích kapacit určených pro bezdomovce nežli prevence bezdomovectví jako taková.

Dalším jevem, který odsouvá prevenci na druhou kolej je fakt, že v ulicích je stále mnoho bezdomovců a poskytnutí jim pomoci se zdá být více neodkladným úkolem nežli řešení prevence. Důkazem toho je, že se problematice prevence bezdomovectví věnuje minimum odborných publikací, výzkumných prací ale i samotná praxe sociální práce.⁶²

Obecně za prvky prevence bezdomovectví lze považovat podporu fungování rodiny a boj s nezaměstnaností. To vyplývá z příčin bezdomovectví, které v nejobecnějším pojetí představují rozpad rodiny a ztrátu zaměstnání. Další prevence by se týkala větší dostupnosti sociálního bydlení, poskytování sociálních půjček na nájemné.

Příprava dětí v dětských domovech či výchovných ústavech by také byla určitou formou prevence, která by děti připravila především na běžný život ve společnosti. Taková prevence by v praxi probíhala informováním o možnosti využití služeb domů na půl cesty. Především u dětí je zásadní pěstování cílevědomosti, sebedůvěry, vědomí odpovědnosti za sebe i svůj život. Taková podpora by ale měla být poskytována i osobám ukončujících pobyt v psychiatrické léčebně, terapeutické komunitě a ve věznici.

Zajímavou formu prevence bezdomovectví by představovala podpora lidí, kteří se nacházejí v ohrožení ztráty domova díky zhrouceným partnerským vztahům. Poskytnutí mediační služby této skupině a zároveň mladým lidem, kteří se dostali do neshody s rodiči, by představovalo účinnou formu prevence bezdomovectví. Stejně tak jako osvěta formou výkladu zařazená do školní výuky na téma bezdomovectví a útěky z domova.

Za nejdůležitější součást prevence bezdomovectví je ovšem považováno základní i odborné sociální poradenství definováno zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Cílem takového poradenství je především dovedení klienta k soběstačnosti.⁶³ To probíhá osvětlením možností, které jsou mu v takové situaci nabízeny v návaznosti na

---

⁶² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 63-64.

⁶³ Tamtéž.

jejich možné důsledky tak, aby se klient mohl následně odpovědně rozhodnout, jak bude na daný problém reagovat dál. Dalším pozitivem poradenství je zorientování klienta v jeho situaci. V zásadě by nemělo dojít k tomu, aby poradce rozhodoval za klienta. Funkce poradce vyžaduje podporu růstu klienta, jeho rozvoj a lepší uplatnění ve společnosti. Pro takové poradenství je více než podstatné, aby bylo časově i místně dostupné a bezplatné, aby se dostalo pomoci těm, kteří ji doopravdy potřebují.⁶⁴

Hradecký vymezuje prevenci bezdomovectví do třech druhů:

1. Primární – tato prevence má předcházet vzniku bezdomovectví vůbec na základě různých aktivit, které mohou být zaměřeny na celou společnost. Cílem této prevence je posilování nezávislosti jedince, který rozhoduje a jedná tak, aby docházelo k sebe rozvoji. Dále je zde zacíleno na rozpoznání možných problémových situací, se kterými se člověk potýká v průběhu celého života. Tato prevence má ale za cíl i zaměření se na jedince, u kterých hrozí sociální exkluze. Díky tomu do této složky spadají nezaměstnaní, lidé žijící ze sociálních dávek, senioři, lidé potýkající se s dluhovou problematikou, zdravotně postižení jedinci či lidé žijící v lokalitách, které mají potenci stát se lokalitami vyloučenými.

2. Sekundární – taková prevence je zacílena již na jedince, kteří bezdomovectví propadli. Konkrétněji jde o takové jedince, kteří se sice bezdomovci stali, ale neadaptovali se na tuto stávající životní situaci, přičemž jsou motivováni ji změnit. Funkcí sekundární prevence je zejména zastavení jevu sociální exkluze a podpora v rámci sociální práce k reintegraci do běžné společnosti.

3. Terciární – v tomto případě jde o prevenci, která je orientovaná na takové jedince, kteří se na život na ulici adaptovali. Převládá u nich absence motivace k návratu do běžné společnosti. Cílem této prevence je zmírnění dopadu jevu bezdomovectví, jak na člověka bez domova jako takového, tak na zbytek společnosti. Formy terciární prevence bezdomovectví jsou například terénní programy či nízkoprahová centra, kde mohou lidé bez domova ukojit své nezákladnější potřeby.⁶⁵

---

⁶⁴ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 63-64.

⁶⁵ Srov. KLIMENT P., DOČEKAL V., *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 65-66.

Uvedení této kapitoly poukazuje na to, že pro účinnou strategii prevence bezdomovectví je klíčové objasnění příčin vedoucích k životu na ulici. Jen tak můžeme dostatečně chránit společnost před tímto jevem.

1.7 Proces reintegrace bezdomovců do společnosti

Reintegrace bezdomovců v tomto kontextu představuje komplexní resocializaci osoby žijící na ulici. Ze sociálně vyloučeného člověka se znovu stává právoplatný člen společnosti.

Toto znovuzачlenění by mělo zpravidla zahrnovat psychologickou, sociální, medicínskou a spirituální rovínu. Psychologická rovína má obnovit ty schopnosti, o které bezdomovec na ulici přišel. Zahrnuje obnovu sociálních vztahů, nalézání svého já, vyrovnávání se s vlastní minulostí. Rovína sociální především zajišťuje doklady, bydlení, zaměstnání popřípadě čerpání z dávek pomoci, dluhovou problematiku. Medicínská rovína reintegrace bezdomovce se pojí s léčbou závislostního chování a jiných psychiatrických poruch. Dále řeší otázku nemocí, které člověk získal během pobytu na ulici. Spirituální rovína pomáhá člověku bez domova najít ztracený směr a hodnoty.

V zahraniční literatuře se mluví v kontextu resocializace bezdomovců o třech základních „RE“. Zajištění možnosti noclehárny, nebo azylového domu bezdomovci řeší problematiku absence přístřeší, toto se nazývá REHOUSING, který sice člověka dostane z ulice, nicméně status bezdomovce stále přetrvává. Proces znovu začlenění do společnosti neboli RESOCIALIZACE, dostává bezdomovce do skupiny potencionálních bezdomovců. Většina osob v této fázi má bydlení, pomalu přijímá jak společnost, tak její normy. V rámci této fáze se dotyčný občas neobejde bez pomoci ze strany sociálních podpor, nebo podpory blízkých. Až při úplném zapojení člověka můžeme mluvit o fázi REINTEGRACE, která představuje práci na plný úvazek zakotvený smlouvou, podařilo se umořit dluhy a bydlení odpovídá standardu a zároveň je jisté.⁶⁶

I když téma reintegrace bezdomovců do společnosti nemá s příčinami bezdomovectví moc společného, je nedílnou součástí vztahující se k této problematice. Jak je již zmíněno výše, na ulici se dostane člověk snadno, zároveň i díky nepřebornému množství příčin. O mnoho těžší je ale se znovu začlenit do běžné společnosti. Reintegrace v tomto kontextu představuje pomyslný protipól příčin bezdomovectví. Na jedné straně stojí příčiny s otázkou, proč se člověk dostal na ulici, na straně druhé stojí reintegrace s otázkou, jak se dostane zpět do společnosti.

---

⁶⁶ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 205-207.

1. 8 Sociální služby poskytované lidem bez domova v ČR

Obecně jsou služby poskytované lidem bez domova řazeny do skupin služeb sociální prevence. Tyto služby jsou zaměřeny na změnu klienta v návaznosti na jeho spolupráci.⁶⁷ „*Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (108/2006 Sb. § 64).*“⁶⁸

Takové služby uspokojují základní potřeby lidí bez domova a zřejmě jejich největší výhodou je ten fakt, že jsou okamžitě viditelné – dotyčný bezdomovec je umytý, převlečený a najedený.⁶⁹ Ve chvíli, kdy jsou základní lidské potřeby uspokojeny, vzniká prostor pro sociální práci s klientem. Tuto praxi zavedl William Booth, který je zakladatelem Armády spásy. Ten vychází z pravidla 3 S (Soup, Soap, Salvation), což znamená v překladu Polévka, Mýdlo a Spása a stojí za názorem toho, že spasení jako takové nepřipadá v úvahu, jestliže člověk není umytí a nasycený.⁷⁰

Standards kvality sociálních služeb vytvořené v roce 2002, jsou formulovány obecně, jelikož se týkají všech sociálních služeb a všechny poskytované sociální služby se jimi také řídí. Každá organizace si samostatně vytváří konkrétní podobu s přihlédnutím na vlastní sociální zařízení, klientelu i pracovníky. Standards kvality můžeme dělit do tří skupin:

1. Procedurální standards – obsahují cíle poskytování sociálních služeb spolu s jejich způsoby, ochranu práv klientů, jednání s potencionálním zájemcem, smlouvu o poskytnutí sociální služby, individuální plán klienta, příslušnou dokumentaci o poskytnutí služby, případné stížnosti na poskytovanou službu, návaznost na další zdroje sociální pomoci.⁷¹

---

⁶⁷ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 279.

⁶⁸ VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 279.

⁶⁹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 41.

⁷⁰ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 282.

⁷¹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 41-42.

2. Personální standardy – zahrnují pracovní podmínky, profesní rozvoj, zajištění personálu sociální služby.

3. Provozní standardy – informace o poskytované službě, časová a místní dostupnost služby, havarijní i nouzové situace, zajištění financí, podmínky a prostředí sociální služby.⁷²

Sociální služby podle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách zahrnují jak základní sociální služby, tak sociální poradenství na odborné úrovni. Dále se týkají sociální péče a sociální prevence. Sociální služby se poskytují ve třech formách a to: pobytové, ambulantní, terénní. Sociální služby, které jsou určeny pro lidi bez domova, spadají do skupiny služeb sociální prevence. Ty jsou poskytovány v sociálních zařízeních, jako jsou: nízkoprahová denní centra, noclehárny, azylové domy či domy na půl cesty.⁷³

System sociálních služeb v České republice je rozdělen do tří rovin. Nejnižší stupeň představuje terénní práce, následují nízkoprahová centra – tedy ambulantní služby a na závěr zde stojí systém pobytových služeb.⁷⁴

Při porovnání služeb ambulantních a pobytových lze pozorovat markantní rozdíl. Zatímco ambulantní služby jsou orientovány na podporu, služby pobytové mají za cíl především změnu.⁷⁵

Dělení sociálních služeb:

1. Nízkoprahová denní centra

Samotný pojem *nízkoprahovost* se nejčastěji využívá v souvislostech s takovou sociální službou, která je orientovaná na klienty, kteří samostatně nevyhledávají oficiální cesty pomoci, a zároveň tato služba nabízí ve svých prostorech takové prostředí, které je co nejvíce podobné prostředí klienta.⁷⁶ Hlavní myšlenkou této služby je co největší

---

⁷² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 41-42.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 306.

⁷⁵ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 115.

⁷⁶ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 308.

dostupnost pro klienta, která na druhou stranu není bezprahová, jakou je například navazující sociální práce terénní. Nízkoprahové služby jsou dostupné klientovi jak po fyzické stránce – často jsou umístěny v místech, kde se cílová skupina nejčastěji pohybuje, tak po psychické stránce – zaštiťují svým klientům naprostou anonymitu a jsou snadno dostupné. Lidem bez domova je v těchto službách nabídnuta především potravinová pomoc, prostor pro osobní hygienu, odpočinek, nabídka služeb sociálního pracovníka, popřípadě odkaz na jiné odborníky.⁷⁷ Některá nízkoprahová centra mají v nabídce služeb i praní prádla či vlastní šatník, ze kterého si mohou klienti sami brát oblečení. V rámci služeb center nízkoprahového typu jde o služby poskytované naprosto bezplatně.⁷⁸

- Nízkoprahové denní centrum pro mladé bezdomovce

Středisko pomoci Naděje v Bolzanově ulici v Praze je jediným centrem v České republice pro mladé bezdomovce od 18 do 26 let. Jelikož jsou povahy mladších a starších bezdomovců velmi rozdílné, ukázalo se jako velmi výhodné tyto dvě věkové kategorie takto oddělovat. Mladší skupiny bezdomovců si v menších městech oblíbily využívat kontaktní centra, která jsou primárně určena pro lidi se závislostními chováním.⁷⁹ V České republice jsou nejčastěji nízkoprahová denní centra orientována na lidi bez domova ve středním věku, což představuje nejtypičtější věkovou kategorii. Jen minimum takových center dokáže dbát a dostatečně reagovat na specifika v potřebách bezdomovců jiného věku.⁸⁰

- Denní centra pro bezdomovce

Taková centra zaštiťují služby zmíněné výše, tudíž především potravinovou a hygienickou pomoc, ošacení či podporu a poradenství od přítomného sociálního pracovníka.⁸¹

---

⁷⁷ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 308.

⁷⁸ Srov. HRADECKÝ I., PLACHÝ A., PRUDKÝ L., *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 52.

⁷⁹ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 308.

⁸⁰ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., SCÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 286.

⁸¹ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 309-310.

- Job-klub

Jde o nízkoprahové poradny, které mají pomoci klientovi s uplatněním se na trhu práce. Nejedná se o zprostředkování pracovního postu, ale naopak jde o výuku, kde se klient může naučit například jak si práci najít, nebo jak se adekvátně chovat během pracovního pohovoru. Dále mají tyto kluby v nabídce i zprostředkování rekvalifikačních kurzů. Jelikož je tato služba především orientována na práci s lidmi bez domova, je nastavena tak, aby ji klienti bez problémů zvládali. Takové kluby můžeme najít především v Praze. Jinou variantu představuje organizace Nový prostor, která zaměstnává bezdomovce prodejem časopisu, který vydává.⁸²

- Poradna pro osoby bez přístřeší

V porovnání s předchozími nízkoprahovými službami, je v této službě absence materiální pomoci a převažuje pomoc v rámci sociální práce. Nejznámější takovou poradnu najdeme v Praze v ulici Karoliny Světlé.⁸³

- Kontaktní centrum pro drogově závislé

Takové nízkoprahové centrum je primárně vyhrazeno pro uživatele návykových látek. Klientům se zde dostává servisu v podobě zdravotní péče – jde o výměnu jehel a stříkaček, ošetření drobných ranek v důsledku užívání drog ale také je zde nabídka služeb sociálních, které představují například získání osobních dokladů. Také se pracovníci kontaktního centra snaží na své klienty působit motivačně, což může vést například ke vstupu do léčebných programů. Některá „káčka“ mají i ve své nabídce služeb potravinovou či hygienickou pomoc.⁸⁴

- Psychologické a psychiatrické poradenství

Tato pomoc je orientována především na psychologickou krizovou intervenci a psychologické poradenství. Často jsou navázány na určitou psychiatrickou léčebnu, kam případně své klienty odkazují. Nabídka služeb představuje profesionální poradenství i nabídku příslušných léčiv.⁸⁵

---

⁸² Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 309-310.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

- Nízkoprahové denní centrum pro psychiatricky nemocné

Služba určena pro psychiatricky nemocné. Nabízí psychologické i psychiatrické poradenství či různé volnočasové aktivity.⁸⁶

2. Terénní služby

Tato forma sociální práce vznikla na začátku 20. století a je často označována jako streetwork – tedy práce na ulici.⁸⁷ Ulice v tomto kontextu představuje kterékoliv neinstitucionalizované místo. Může jít o otevřené venkovní prostory, parky, hřiště, nádraží, bary, herny, squaty, sklepy, podchody a tak dále.⁸⁸ „Definujeme-li si metodu streetwork, hovoříme o aktivní vyhledávací, podporné a mobilní sociální práci, jež zahrnuje nízkoprahovou nabídku sociální pomoci, určenou nositelům sociálně-patologického chování a osobám žijícím rizikovým způsobem, u nichž je předpoklad, že sociální pomoc potřebují, a samy ji nevyhledávají.“⁸⁹

Tato služba je tedy vykonávána terénními sociálními pracovníky v přirozeném časoprostoru příslušných klientů. Jde o fyzicky a psychicky náročnou sociální práci, která je nedirektivní, nízkoprahová, někdy až bezprahová.⁹⁰

Aby tato služba mohla vůbec fungovat, je zapotřebí aktivní depistáže a navazování kontaktu s cílovou skupinou. Dále tato práce obnáší mapování terénu či sběr a analýzu informací o intenzitě sociálně-patologických jevů příslušících dané lokalitě. Cílem terénní služby je nedirektivní a nehodnotící sociální práce s členy cílové skupiny, která povede k inkluzi jedinců do běžné společnosti a zároveň bude vést k jejich stabilní seberealizaci. Dále může streetwork figurovat jako zprostředkovatel kontaktu jedince s jinou příslušnou organizací, například s nízkoprahovým denním centrem. Tato služba je poskytována anonymně a bezplatně a svou veškerou pomoc staví na důvěře mezi klientem a pracovníkem.⁹¹ „Streetwork nabízí odborné sociální poradenství a socioterapeutickou pomoc v přirozeném prostředí cílových skupin, umožňuje aktivovat

⁸⁶ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 309-310.

⁸⁷ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 53.

⁸⁸ Srov. MATOUŠEK O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 170.

⁸⁹ BEDNÁŘOVÁ Z., PELECH L., *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 7.

⁹⁰ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 53.

⁹¹ Srov. BEDNÁŘOVÁ Z., PELECH L., *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 7-8.

je k samostatnému řešení sociálních problémů a poskytnout jim alternativní model životního stylu akceptovatelný většinovou společností.“⁹²

Terénní sociální práce se liší od jiné sociální práce především tím, že klient nepřichází za pracovníkem, ale je tomu naopak, tedy že pracovník přichází za klientem s nabídkou svých profesionálních služeb.⁹³

- Terénní služby pro bezdomovce

V České republice za těmito službami stojí především organizace Naděje či Armáda spásy. Terénní sociální pracovníci pravidelně vyhledávají a následně navštěvují místa, kde je větší výskyt bezdomovců na jednom místě. Cílem služby je předání potřebných informací, především o službách, které jsou určeny lidem bez domova.⁹⁴

3. Pobytové služby

V rámci reintegrace mají pobytové služby poskytnout člověku bez domova dostatečné zázemí a pod vedení profesionálního pracovníka nauku o tom, jak „správně“ žít ve většinové společnosti, aby mohl tuto službu bez problémů opustit. Požadavkem na klienta je aktivní spolupráce, kterou zahrnuje společně vytvořený individuální plán. Tato pobytová služba je omezena časově, většinou zde klient může pobývat maximálně jeden rok. Po uplynutí této doby by se klient měl ideálně přesunout do zařízení vyššího stupně – například do domu na půl cesty či na ubytovnu. Cílem práce s klientem v rámci reintegračního programu je získání vlastního podnájmu či bytu.⁹⁵

- Azylový dům

V azylovém domě je člověku bez domova poskytnuto celodenní ubytování za úhradu většinou po dobu jednoho roku. Pro využití služeb azylového domu je podmínkou doložení dokladů a stálý příjem. Je třeba, aby klient dodržoval řadu pravidel, jinak bude vyloučen.⁹⁶ „Azylový dům poskytuje komplexní pomoc bezdomovcům, kteří mají zájem o reintegraci do společnosti a jsou ochotni a schopni usilovat o změnu své tíživé sociální

---

⁹² BEDNÁŘOVÁ Z., PELECH L., *Slabikář sociální práce na ulici*, s. 9.

⁹³ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 307.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 310-311.

⁹⁶ Tamtéž.

situace.“⁹⁷ Po nástupu klienta do azylového domu probíhá celkové seznámení se se službou a zároveň s pravidly. Sociální pracovník sestaví spolu s klientem individuální plán, který obsahuje jak cíle klienta, tak způsob, jakým se bude cíle dosahovat. Nejenže je tato služba pro lidi bez domova za úhradu, která se pohybuje okolo 50,- Kč, klienti zde ale také musí vykazovat určitou snahu o získání vlastní sociální suverenity.⁹⁸

- Noclehárna

Tato služba poskytuje bezdomovcům ubytování pouze na noc. V některých případech je do nabídky služeb zahrnuta i potravinová pomoc či využití hygienického servisu. Klienta lze ubytovat i opakovaně, nesmí být ovšem pod vlivem návykových látek, nesmí se chovat agresivně a zároveň nesmí trpět infekčním onemocněním. Při příchodu se musí klient prokázat platným dokladem. Za jednu noc v noclehárně dají klienti okolo 30,- Kč. Mnoho lidí bez domova využívá raději služeb nocleháren, jelikož v mnoha případech nejsou ochotni přizpůsobit se nárokům azylových domů.⁹⁹

- Dům na půl cesty

Tato služba představuje následné ubytování po ústavní péči.¹⁰⁰ Služba je věkově omezena, je poskytována pouze lidem do 26 let, kteří v návaznosti na dosažení zletilosti museli opustit například dětský domov či věznici. Ubytovaní je jim poskytnuto po dobu maximálně jednoho roku, během něhož by si klienti měli osvojit základy starosti o svou budoucí domácnost. Častý nedostatek financí na nájemní bydlení nebo také absence dovedností k samostatnému fungování ve společnosti jsou nejčastějšími důvody, proč mladí lidé opouštějící státní instituce využívají služeb domů na půl cesty.¹⁰¹

- Krizová lůžka

Tato služba je určena lidem, kteří se potýkají s mimořádnou životní situací, ve které se ocitli doslova bez střechy nad hlavou.¹⁰² Takovým klientům je nabídnuto

---

⁹⁷ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 45.

⁹⁸ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 45-46.

⁹⁹ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 44.

¹⁰⁰ Srov. VÁGNEROVÁ M., CSÉMY L., MAREK J., *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*, s. 311.

¹⁰¹ Srov. HRADECKÝ I., PLACHÝ A., PRUDKÝ L., *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 54.

¹⁰² Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 48.

dočasné ubytování a krizová intervence. Často tato služba funguje v rámci jak azylových domů, tak nocleháren.¹⁰³

Z výčtu služeb poskytovaných bezdomovcům je patrné, že důraz na příčiny vzniku života na ulici, tedy na negativní vlivy, jež mají za důsledek bezdomovectví je pohlíženo ve větším měřítku u pobytových služeb. Ty se soustřeďují především na změnu, která má vést k postupné reintegraci do společnosti.

---

¹⁰³ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 48.

2. Praktická část

Praktická část je zaměřena na konkrétní osoby bez domova, a zejména pak na příčiny, díky kterým se dostali na ulici. Veškerá data jsou získána formou polostrukturovaného rozhovoru. Dotazovaní žijí v Českých Budějovicích a okolí.

2.1 Cíl výzkumu

Cílem mé bakalářské práce v rámci praktické části je zjištění příčin, díky kterým se konkrétní osoby staly lidmi bez domova. Zároveň tento výzkum zachycuje životní situaci dotazovaných osob v minulosti, ale i v současné době.

2.2 Metodika

Použitou výzkumnou metodou je kvalitativní strategie. Podstatou je případ jako takový, který představuje objekt výzkumného zájmu. Celková analýza případu umožňuje sledování, popis a celkové vysvětlení případu v celé jeho komplexnosti, díky tomu by měly být výsledky výzkumu co nejvíce přesné.¹⁰⁴ Díky této komplexnosti lze snadno u dotazovaných odhalit příčiny vzniku života na ulici.

Potřebné informace jsou vytaženy z polostrukturovaného rozhovoru. Začátek rozhovoru byl u každého dotazovaného stejný. Odůvodnila jsem svou prosbu ohledně sdílení osobních informací a zaručila naprostou anonymitu. Následně jsem položila postupně otázky uvedené níže. Nechala jsem každému prostor na zodpovězení otázky a následně jsem se doptávala na informace, které jsou pro mne v rámci tohoto výzkumu klíčové. Zda dotazovaný prošel ústavní výchovou či jiným státním zařízením, otázky vztahující se k rodinnému zázemí či jiné podpůrné sociální síti, otázky spojené s dosaženým vzděláním a zaměstnáním. Dále otázky vztahující se k zisku financí ale také zásadní otázka jak se dotazovaný z jeho pohledu octl na ulici.

Otázky položené na začátku rozhovoru: Kde nyní žijete? Jak jste se do této životní situace dostal?

---

¹⁰⁴ Srov. MIOVSKÝ M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 94.

2.3 Záznamy rozhovorů

- Dotazovaný č. 1

Muž, 46 let, základní vzdělání

Původně ze Slovenska, romského původu. V době jeho narození bylo matce 14 let. Prošel si ústavní výchovou, kdy byl umístěn do Dětského domova Žichovec, kde rovněž navštěvoval tehdejší školu. Z dětského domova si ho odebrali náhradní rodiče, se kterými se ale nikdy neztotožnil a ve svých 21 letech odešel ke své biologické matce s vidinou toho, že ho přijme a budou spolu žít. Matka ho ale odmítla. Díky tomu, že byl mladý a chtěl si užívat života, bral tehdejší složitou situaci na lehkou váhu. Bydlel po kamarádech, azylových domech, na ulici. V České republice má pouze matku, která se ho zřekla a bratra, který je na tom podobně jako on sám. Nyní 7. rokem žije na ubytovně v ulici Novohradská. Je veden na úřadu práce, pobírá sociální dávky a příležitostně využívá služeb Kontaktního centra PREVENT, zejména možnosti praní prádla. Se svou současnou situací je dle jeho slov celkem spokojený. V minulosti si prošel hodně nelehkými situacemi, tudíž je rád za to, co má teď. I přesto že má kde bydlet, občas přespí s kamarády někde venku.

- Dotazovaný č. 2

Muž, 29 let, středoškolské vzdělání s maturitou

Popisuje, že na střední škole se chytil špatné party, v rámci níž začal experimentovat s drogami. Začínal u marihuany, zkoušel různé taneční drogy a nakonec skončil u pervitinu. Zpočátku jej užíval formou šňupání, následovala nitrožilní aplikace. Po ukončení střední školy se odstěhoval od rodičů do vlastního bytu. Našel si dobrou práci, která mu vydělávala slušné peníze. Bohužel se závislost stávala čím dál tím silnější. Všechny volný čas i peníze byly podřízeny droze. Po nějakém čase byl vyhozen ze zaměstnání díky drogové závislosti. Nebyl schopen platit nájem bytu a byl nucen se vrátit k rodičům. Doma na něj čekala matka a nevlastní otec, se kterým nikdy moc dobře nevycházel. Raději než aby si našel novou práci, věnoval se droze, za kterou také utratil všechny své finanční zásoby, proto si začal peníze půjčovat od kamarádů i rodiny. Když už toto nebylo možné, začal krást hodnotné předměty v rodinném domě. Na základě toho byl vyhozen z domu a začal spát u kamarádů, kteří byli také drogově závislí. Někdy přespával doma, jestliže otec nebyl zrovna přítomný. Matka pro něj měla vždy slabost.

Když už nebylo únosné ani spaní u kamarádů, nezbývalo mu nic jiného než jít na ulici. Spal pod mostem, ve squatech, na příležitostných bytech známých a občasně u matky. Přes pomoc matky si pořídil stan a nyní spí v něm. Se současnou situací není spokojen, chtěl by si najít práci, vlastní bydlení a řádně splácet dluhy. Závislost na pervitinu je ale stále silnější než veškerá motivace s ním přestat. Nehledě na to, že je ve velmi častém kontaktu s lidmi užívajícími pravidelně drogy.

- Dotazovaný č. 3

Muž, 38 let, středoškolské vzdělání bez maturity

Při autonehodě přišel o svou manželku a 2 děti. Díky tomuto neštěstí se psychicky zhroutil a své problémy začal řešit alkoholem. Nebyl schopen začít znovu normálně fungovat, přišel o zaměstnání na velmi dobré pozici. Vzhledem k tomu mu začaly rapidně narůstat dluhy. Nebyl schopen finančně si udržet své bydlení a následně o něj také přišel. Nějakou dobu přebýval u známých a přátel, kteří ho podporovali do jisté míry i finančně. Když už tato podpůrná síť nebyla k dispozici, skončil na ulici. Takto skončit ovšem nechtěl, proto si našel brigádu a nyní žije na ubytovně. Má přítelkyni, která je finančně velmi dobře zajištěná, a s jeho současnou situací se mu snaží pomoci. Dokonce ho požádala o ruku, z čehož je respondent nešťastný. I přesto že jí má rád, jednu ženu už měl, a další nechce. Podle jeho slov nepotřebuje a zároveň nechce jakoukoliv finanční podporu či jinou pomoc, prý si svými rukama vždy na vše vydělal sám.

- Dotazovaný č. 4

Muž, 41 let, vysokoškolské vzdělání

Vystudoval vysokou školu vojenskou, po které ihned nastoupil do armády. Byl povolán do Afganistánu kde díky nelítostným bojům připravil mnoho lidí o život. Po návratu do České republiky se oženil a s manželkou se mu narodila trojčata. Manželství nemělo dlouhého trvání, jelikož mu žena utekla za jeho bratrancem. V opilém stavu vyvolal rvačku, přičemž došlo k závažnému zranění soupeře s následkem smrti. Podle jeho slov spadl soupeř nešťastně hlavou na obrubník. Díky tomuto incidentu strávil 7 let ve výkonu trestu odnětí svobody. Po ukončení výkonu se ale neměl kam vrátit, proto zůstal na ulici. Nyní pracuje v restauraci jako pomocná síla. Přespává většinou po ubytovnách a azylových domech. Má o 12 let mladší přítelkyni, se kterou čeká dítě, které už bude v celkovém množství 10. potomkem dotazovaného.

- Dotazovaný č. 5

Muž, 51 let, základní vzdělání

Celé dětství a pubertu strávil v dětském domově. Na střední nastoupil na odborné učiliště, obor obráběč kovů. To ho ovšem nijak nezaujalo, a již v prvním ročníku ukončil studium. Začal tedy pracovat brigádně jako zvukař. Po ukončení ústavní výchovy si našel byt 1+1 v podnájmu, který byl schopen financovat ze svých brigád. Již v této době měl problémy s alkoholem. Pod vlivem tvrdých drog, užitých nitrožilně, řídil automobil a následně způsobil autonehodu, při níž jeho spolujezdec přišel o život. Díky tomu se dostal do výkonu trestu odnětí svobody na 3 roky. Po ukončení výkonu se neměl kam vrátit a zůstal na ulici. Čím dál tím víc propadal alkoholismu. Kvůli nešťastné lásce se pod vlivem alkoholu popral, čímž způsobil těžké ublížení na zdraví a znovu skončil ve vězení. Ve výkonu trestu byl několikrát, většinou za ublížení na zdraví pod vlivem alkoholu. Nyní přespává v křoví v centru Českých Budějovic, nepracuje, stále pije alkohol. Má četné zdravotní problémy způsobené nehodou, alkoholem a celkově životním stylem.

- Dotazovaný č. 6

Muž, 22 let, středoškolské vzdělání s maturitou

Již na gymnáziu experimentoval s lehkými drogami a později je i distribuoval. Rád si užíval akcí spojených s drogovou tematikou a alkoholem. Po úspěšném ukončení gymnázia byl přijat na vysokou školu. Tam ale nedocházel, přihlásil se jen kvůli tomu, aby nemusel platit zdravotní a sociální pojištění. V této době bydlel u kamaráda, nijak nepracoval, jelikož byl finančně zajištěn díky výběru svého stavebního spoření a z peněz z prodeje drog. Po půl roce byl ze školy vyhozen a zároveň se musel odstěhovat od kamaráda, jelikož všechny své finanční zdroje vyčerpal a neměl jak přispívat na nájem. Proto se odstěhoval k bratrovi na ubytovnu. Nemá stálou práci, vydělává si příležitostnými brigádami. Stále holduje drogám a alkoholu. Mohl by se vrátit k rodičům ale pouze pod podmínkou stálého zaměstnání, na což nechce přistoupit. Zatím jde o potenciálního bezdomovce.

2.4 Vyhodnocení získaných dat

Výzkumu se zúčastnilo 6 mužů věkové kategorie od 22 let do 51 let. Pět z nich se v minulosti ocitlo na ulici, nebo na ní i v současné době žije. 6. dotazovaného zde uvádím pro příklad potencionálního bezdomovce.

Pro přehlednost uvádím tabulku č. 2, která poukazuje na přítomnost jednotlivých příčin bezdomovectví u dotazovaných následované detailnějším rozpisem příčin

Tabulka č. 2: přítomnost jednotlivých příčin bezdomovectví u dotazovaných

Dotazovaní	Ústavní výchova v dětském domově	Odnětí svobody	Rozpad rodiny	Ztráta zaměstnání	Ztráta bydlení	Drogová závislost	Alkoholismus
1	ANO	Ne	ANO	Ne	ANO	Ne	Ne
2	Ne	Ne	Ne	ANO	ANO	ANO	Ne
3	Ne	Ne	ANO	ANO	ANO	Ne	Ne
4	Ne	ANO	ANO	ANO	ANO	Ne	Ne
5	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	Ne	ANO
6	Ne	Ne	Ne	Hrozí	Hrozí	Hrozí	Hrozí

Příčiny vedoucí k životu na ulici zjištěné v rámci výzkumu:

1. Institucionální příčiny – ústavní výchova v dětském domově. Dětským domovem si prošli dva z dotazovaných. Dotazovaný č. 1 byl z dětského domova odebrán do náhradní rodinné péče. Po dovršení plnoletosti náhradní rodinu opouští i přes to, že nemá zajištěné stálé bydlení. Toto rozhodnutí v rozhovoru komentuje tak, že byl mladý a chtěl si užívat života. Dotazovaný č. 5 žil v dětském domově do dovršení plnoletosti. Po jejím ukončení si byl schopen zajistit nájemní bydlení i výdělečnou činnost.

2. Institucionální příčiny – výkon trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody byl uložen dvěma z dotazovaných. Dotazovaný č. 4 byl odsouzen za ublížení na zdraví pod vlivem alkoholu s následkem smrti. Smrt soupeře popisuje jako náhodu, jelikož podle jeho slov dotyčný nešťastně dopadl hlavou na obrubník. Po ukončení VTOS se neměl kam vrátit, proto zůstal na ulici. Dotazovaný č. 5 se poprvé dostal do vězení v návaznosti na jím způsobenou autonehodu. Byl pod vlivem nitrožilně užitých drog. Při autonehodě přišel jeho spolujezdec o život. Říká, že ve vězení byl opakovaně, většinou za ublížení na zdraví pod vlivem alkoholu.

3. Rozpad rodiny - ten popisují čtyři dotazovaní. U dotazovaných č. 1 a 5 je důsledkem rozpadu rodiny ústavní výchova v dětském domově. První dotazovaný po dovršení plnoletosti vyhledal biologickou matku, která o něj ale neprojevila zájem. V rozhovoru zmiňuje bratra, který je na tom podobně jako on sám. Dotazovaný č. 3 přišel o manželku s dvěma dětmi při autonehodě. V důsledku toho popisuje psychické zhroucení, díky kterému ztratil zaměstnání a následně i bydlení. Dotazovaný č. 4 mluví o rozpadu rodiny díky rozvodu následně svěřením dětí do péče manželky.

4. Ztráta zaměstnání – ztrátu zaměstnání popisují čtyři z dotazovaných. První dotazovaný přišel o práci díky drogové závislosti. V rozhovoru říká, že by o zaměstnání rozhodně stál, ale není si úplně jist, zda by se vzdal pervitinu. Druhý dotazovaný přišel o zaměstnání kvůli psychickému zhroucení způsobeného ztrátou rodiny. Další dva přišli o práci v návaznosti na uložení trestu odnětí svobody. Před uložením trestu byli oba legálně zaměstnáni.

5. Ztráta bydlení – k úplné ztrátě bydlení došlo u pěti z dotazovaných. První dotazovaný přišel o bydlení z vlastní vůle díky touze po svobodě, druhý díky neschopnosti platit nájem, jelikož všechny finance investoval do drogy. Další nebyl schopen udržet své bydlení v návaznosti na nárůst dluhů způsobených vyhozením z práce a špatným psychickým stavem. Další dva ztratili bydlení díky nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Jejich výpovědi se v rozhovoru ztotožňují v tom, že po ukončení VTOS se neměli kam vrátit. Ani jeden neměl dostatečnou sociální záchranou síť, která by jej podpořila.

6. Drogová závislost – tu lze jednoznačně pozorovat pouze u dotazovaného č. 2. Ten popisuje, že veškeré finance a volný čas podřídil droze. Přesto že říká, že s touto životní situací spokojen není, i nadále pokračuje v užívání drog. V rozhovoru sám negativně hodnotí fakt, že je v pravidelném kontaktu s lidmi, kteří také užívají drogy.

7. Alkoholismus – život na ulici spojený s alkoholismem popisuje pouze dotazovaný č. 5. Podle svých slov začal pít alkohol již v mladistvém věku. Pod vlivem alkoholu několikrát způsobil těžké ublížení na zdraví. Díky tomu byl odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody.

2. 5 Diskuze

Cílem bakalářské práce bylo zjištění a identifikace příčin, díky kterým se dotazovaní stali lidmi bez domova. Tento účel se v práci dle mého názoru podařilo splnit.

Metoda zvolená ve výzkumu je kvalitativní strategie, v jejímž centru pozornosti je konkrétní případ.¹⁰⁵ Zvolená metoda mi přijde v rámci této problematiky více než vhodná jelikož poukazuje najev bezdomovectví v jeho komplexnosti.

Výzkum probíhal pomocí polostrukturovaných rozhovorů v rámci mé dobrovolné činnosti, která probíhá čtvrtým rokem pod Diecézní charitou U sv. Josefa. I přes dobré vztahy s lidmi bez domova jsem měla problém se získáním požadovaných informací. I přes to, že bylo osloveno celkem 5 žen, žádná z nich nebyla ochotna sdělovat své osobní informace. Oslovených mužů bylo 11. Výzkumu se nakonec zúčastnilo 6 mužů ve věkové kategorii od 22 let do 51 let.

Pět z dotazovaných žilo, nebo i nadále žije na ulici. Šestého zde uvádím pro příklad potencionálního bezdomovce. Nikdy na ulici nežil, ale jeho prozatímní život odpovídá životu potencionálního bezdomovce. Nemá stálou práci, příjmy získává příležitostnými brigádami či nelegálním prodejem drog. Žije na ubytovně, což představuje nejisté bydlení. Sám rád užívá drogy i pije alkohol.

Následuje shrnutí příčin v kontextu mnou získaných dat.

1. Zjištěnou příčinu vzniku života na ulici představuje **ústavní výchova v dětském domově** – v důsledku dovršení plnoletosti jedince dochází k ukončení ústavní výchovy a jedinec se od této chvíle musí starat sám o sebe. V některých případech nejsou dostatečně připraveni na samostatný život. Z ústavní výchovy jsou zvyklí na přísný režim s minimální osobní svobodou. Proto jakmile je ústavní výchova u konce, touží zejména po svobodě, přičemž neberou v potaz, jaká odpovědnost je s ní spojená. Díky tomu se lidé ukončující ústavní výchovu často stávají bezdomovci.¹⁰⁶ To potvrzuje i můj výzkum v případě jednoho z dotazovaných. I přesto že byl z dětského domova odebrán do pěstounské péče, po dovršení osmnáctého roku života chtěl žít svobodným a nezávislým životem nehledě na důsledky. To samé lze pozorovat i u dalšího dotazovaného, který si

---

¹⁰⁵ Srov. MOIVSKÝ M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, s. 94.

¹⁰⁶ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 15-16.

byl schopen po ukončení ústavní výchovy najít vhodné bydlení, nicméně si jej nebyl schopen udržet a návaznosti na problémy s alkoholem.

2. zjištěnou příčinou je **výkon trestu odnětí svobody** – „*lidé, kteří se vrátí z výkonu trestu, se na ulici dostávají snadno, protože mnohdy v důsledku trestné činnosti ztratí zázemí a bydlení, a po propuštění se nemají kam vrátit.*“¹⁰⁷ To se děje v důsledku dlouhodobého pobytu ve vězení, který značně narušuje vztahy s rodinou až do takové míry, ve které může dojít k vyloučení příslušného člena rodiny.¹⁰⁸ Dalším negativním důsledkem výkonu trestu je dezorientace na trhu práce. Vězeň je často demotivován k trvalému výkonu, jelikož to po něm nikdo nevyžaduje. Dalším problémem je stigmatizace na trhu práce po ukončení VTOS. Mnoho propuštěných se po ukončení výkonu odstěhuje z místa trvalého bydliště s vidinou nového začátku. Tím nastává komplikace s udržením kontaktu s úřadem práce i poskytovateli sociálních dávek.¹⁰⁹ Nemožnost návratu do rodinného života popisuje jeden z dotazovaných. Se svou tehdejší manželkou se rozvedl těsně před incidentem, který ho dostal do vězení. Po ukončení výkonu se tedy neměl kam vrátit, proto zůstal nějaký čas na ulici. Odlišný případ popisuje další dotazovaný, který byl po finanční i bytové stránce zajištěn až do chvíle, kdy zavinil autonehodu pod vlivem drog a tím způsobil smrt spolujezdce. Po návratu z věznice na něj nikdo nečekal, proto se uchýlil k životu na ulici a alkoholismu. Do věznice se poté vrátil ještě několikrát, zejména díky ublížení na zdraví pod vlivem alkoholu.

3. příčinu představuje **rozpad rodiny** – ten se může odvíjet od vztahových podmínek, zejména nefunkční rodiny jako takové, konfliktů mezi partnery, úplné absence zázemí rodiny či narušených vztahů uvnitř rodiny.¹¹⁰ Výjimkou není ani úplné zániknutí rodiny. Díky všem těmto faktorům je značně narušena rodinná sociální síť, která by měla zabraňovat propadu člena rodiny na ulici.¹¹¹ K rozpadu rodiny ve většině případů dojde díky rozvodu manželů. To se děje zejména na popud manželky, která má od manželství větší očekávání, které její muž není schopen naplnit. V případě rozpadu rodiny nastává existenční ohrožení, zejména pro muže. Právě oni opouštějí domov, i přesto, že vědí, že

---

¹⁰⁷ VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 194.

¹⁰⁸ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 194.

¹⁰⁹ MAREK J., STRDNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 39.

¹¹⁰ Srov. PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 16.

¹¹¹ Srov. KLIMENT P., DOČEKAL V., *Pohled na bezdomovectví v České republice*, s. 41.

přijdou o střechu nad hlavou.¹¹² To je případ jednoho z dotazovaných. Rozvod, o který zažádala jeho tehdejší manželka, po psychické stránce neustál. Kompenzací se mu stal alkohol, díky němuž vyvolal rvačku, na jejíž následky podlehl soupeř smrti. Díky tomu byl odsouzen k odnětí svobody. Po ukončení VTOS se již neměl kam vrátit, rodinné zázemí neměl a jiné sociální vazby byly narušeny. Oproti tomu dva další dotazovaní byli již od dětství vychováni v dětském domově, tudíž žádné pevné rodinné vazby vybudovány nikdy neměli. Tím pádem se nikdy neměli kam vracet. Další dotazovaný přišel díky autonehodě o manželku a dvě děti. Došlo tedy k úplnému zániku rodiny. Díky tomu se k psychicky zhroutil a následně přišel o práci i bydlení. I přesto, že měl dostatečnou záchrannou síť představující přátele a známé, skončil na ulici. Marek a kol. popisují, že dříve či později se podpůrná sociální síť složená z okruhu přátel vyčerpá, a dojde k rezignaci pomoci člověku ohroženým bezdomovectvím.¹¹³ Obecně rozpad rodiny představuje nejčastější příčinu života na ulici v rámci ČR.¹¹⁴

4. příčinu tvoří **ztráta zaměstnání** – ta je považována za druhou nejčastější příčinu vedoucí k životu na ulici.¹¹⁵ Toho jsou si vědomi i sami lidé bez domova, kteří považují ztrátu práce dokonce za primární příčinu jejich stavu.¹¹⁶ „Ztráta zaměstnání pro většinu obyvatel neznamená jen ztrátu finančního zdroje. Frustrovány jsou potřeby stimulace a aktivity, potřeba seberealizace, sociálního kontaktu, nezávislosti, jistoty, bezpečí a otevřené budoucnosti.“¹¹⁷ Problém získání práce mohou mít mladí bezdomovci, po kterých je požadováno vzdělání, které nemohou nabídnout a naopak starší bezdomovci, kteří nenaplnují formální požadavky a nechťejí podstoupit či nezvládají rekvalifikaci, která je podmínkou.¹¹⁸ Ve výzkumu se ztráta zaměstnání objevuje téměř u všech dotazovaných. V jednom případě došlo ke ztrátě zaměstnání díky užívání drog. V dalším díky psychickým problémům způsobených ztrátou blízkých osob. Další dva dotazovaní přišli o práci díky nástupu do výkonu trestu odnětí svobody.

---

¹¹² Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 34.

¹¹³ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 37.

¹¹⁴ PRŮDKOVÁ T., NOVOTNÝ P., *Bezdomovectví*, s. 16.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 22.

¹¹⁷ MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 22.

¹¹⁸ Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 24

U potenciaálního bezdomovce hrozí riziko života na ulici v návaznosti na nestálé zaměstnání. Jeho příjmy tvoří pouze příležitostné brigády či peníze z distribuce drog.

5. příčina představuje **ztrátu bydlení** – jakmile člověk přijde o bydlení, stává se bezdomovcem nehledě na odpovídající typ bezdomovectví. Možností, jak může člověk přijít o bydlení je nepřehledná škála, proto se v rámci této příčiny soustředím pouze na jedince z vlastního výzkumu. První dotazovaný přišel o bydlení u pěstounské rodiny z vlastní vůle. K dalším ztrátám bydlení došlo u dotazovaných díky drogové závislosti, rozvodu, nástupu do výkonu trestu odnětí svobody, psychickým problémům. Poslední dotazovaný je ztrátou bydlení ohrožen díky nejistému bydlení na ubytovně.

6. příčina představuje **drogovou závislost** – proces, díky kterému se uživatelé drog dostanou na ulici lze rozdělit do 3 fází. V první fázi jsou zahrnuty problémy v zaměstnání, kdy nejsou schopni plnit pracovní požadavky. Díky tomu o práci přicházejí. Jelikož nejsou drogy levnou záležitostí, začnou si půjčovat peníze, které ale nevracejí. Díky tomu ztrácejí uživatelé podporu rodiny a přátel. Ti už nejsou ochotni nadále mu pomáhat. Další fázi představuje obměna celkové sociální sítě. Ta představuje především styk s jinými uživateli drog nebo dealery. Poslední fází je už samotný propad na ulici, konkrétněji tedy do skupiny bezdomovců užívajících drogy či pijících alkohol.¹¹⁹ „*Drogy užívají častěji mladí lidé a jejich konzumenti se dostávají na ulici dříve než ti, kteří mají jiné problémy, např. nadměrně konzumují alkohol. Lze říci, že užívání drog vede k rychlejšímu propadu na ulici, ale i ke zvýšení rizika chronizace bezdomovectví.*“¹²⁰ V mnoha případech výkon trestu odnětí svobody naprosto eliminuje závislost na drogách, díky nucené abstinenci ve vězení. Bohužel po propuštění často dochází k rychlému relapsu, který je ovlivněn stykem s lidmi bez domova, kteří nadále drogy užívají.¹²¹ Nejčastěji užívanou drogou mladých bezdomovců představuje pervitin.¹²² Fáze popsané výše se naprosto slučují s výpovědí jednoho z dotazovaných. Další dotazovaný se díky nitrožilní aplikaci dostal do výkonu trestu odnětí svobody poté, co zavinil autonehodu a tím zapříčinil smrt svého spolujezdce. U potenciaálního bezdomovce je

---

¹¹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 178-179.

¹²⁰ VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 179.

¹²¹ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 183.

¹²² Srov. MAREK J., STRNAD A., HOTOVCOVÁ L., *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*, s. 32.

pravděpodobnost vzniku života na ulici v návaznosti na užívání lehkých i těžších drog, které zároveň i distribuuje. Rizikem je v tomto případě i častý styk s lidmi, kteří jsou také uživateli.

7. a poslední zjištěnou příčinu vzniku života na ulici představuje **alkoholismus** - ten neumožňuje systematicky pracovat, z čehož vyplývá ztráta zaměstnání. Dále negativně ovlivňuje vztahy s rodinou a přáteli. Charakteristická je pro alkoholiky nespolehlivost, zadluženost, konfliktnost ale i agresivita. Alkohol může představovat jak příčinu bezdomovectví, tak jeho důsledek.¹²³ Jeden z dotazovaných se ocitl na ulici díky opakujícím se ublížením na zdraví pod vlivem alkoholu, což zapříčinilo několik výkonů trestů odnětí svobody. Další z dotazovaných je ohrožen bezdomovectvím z důvodu častého pití alkoholu. Jiný zas díky vlivu alkoholu vyvolal rvačku, na jejíž následky soupeř zemřel.

---

¹²³ Srov. VÁGNEROVÁ M., MAREK J., CSÉMY L., *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*, s. 164.

3. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo identifikovat a popsat příčiny, díky kterým se lidé stávají lidmi bez domova. Motivací k výběru tohoto tématu je především dobrovolná činnost, kterou vykonávám právě s lidmi bez domova. Často panuje názor, že za život na ulici si člověk může sám. Tímto způsobem se snažím poukázat na to, že na ulici se může dostat opravdu každý, a že nezáleží na dosaženém vzdělání, finanční situaci či rodinných vztazích.

Mapování příčin bezdomovectví u konkrétních osob může pomoci v efektivním předcházení příčinám vzniku bezdomovectví. Proto je důležité se orientovat na životy lidí jako jednotlivců.

V teoretické části je shrnuta dostupná literatura vztahující se k tomuto tématu, bohužel zatím není příliš rozsáhlá, zejména v rámci prevence bezdomovectví.

V praktické části jsem se pak věnovala konkrétním osobám a příčinám jejich života na ulici

Z důvodu malého vzorku lidí jde o výzkum pouze orientační, nicméně i tak se většinou shoduje s použitou literaturou a může sloužit jako předloha pro budoucí práce. Shoda je viditelná zejména v kontextu komplexnosti jevu bezdomovectví. Nelze tedy uvést obecnou příčinu, ve většině případů jde o komplex negativním životních jevů, se kterými se člověk neumí vypořádat. Konkrétně v tomto výzkumu vyšlo najevo, že u dotazovaných jsou příčinou bezdomovectví ztráta zaměstnání a bydlení, odchod ze státních institucí, rozpad rodiny, drogová závislost, alkoholismus. Výzkum druhotně zachycuje věk dotazovaných, dosažené vzdělání, současnou životní situaci zahrnující současné bydlení a rodinný stav.

Do budoucna bych se zaměřila v rámci teoretické části především na témata prevence a reintegrace bezdomovců, která nejsou příliš dobře propracovaná. Výzkumná část by se dala rozhodně zlepšit na základě zahrnutí většího počtu dotazovaných a měly by zde být obsaženy i odpovědi žen. Domnívám se, že uvedení záznamů rozhovorů s dotazovanými lépe poukáže na komplexnost jevu bezdomovectví.

4. Použité zdroje

Knižní zdroje:

BEDNÁŘOVÁ, Z. a PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici*. Brno: Doplněk, 2003. ISBN 80-7239-148-8.

FISHER, S. a ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

KELLER, J. *Posvícení bezdomovců. Úvod do sociologie domova*. Praha: Slon, 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.

KLIMENT, P. a DOČEKAL, V. *Pohled na bezdomovectví v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.

MAREK, J. a STRNAD, A. a HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, s. r. o., 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.

PRŮDKOVÁ, T. a NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

VÁGNEROVÁ, M. a CSÉMY, L. a MAREK, J. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

VÁGNEROVÁ, M. a MAREK, J. a CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku, příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.

Ostatní zdroje:

HRADECKÝ, I. a PLACHÝ, A. a PRUDKÝ, L. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*. Praha, 2012.

BAJER, P. *Nejsme připraveni na bezdomovectví celých rodin*. Sociální práce. 2006. ISSN 1213-6204.

5. Abstrakt

NOVÁKOVÁ, E. *Příčiny vzniku života na ulici*. České Budějovice 2019. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a sociální práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D.

Klíčová slova:

Bezdomovec, bezdomovectví, příčiny bezdomovectví, bezdomovectví v ČR, sociální služby, prevence a reintegrace bezdomovců.

Práce se zabývá obecně problematikou bezdomovectví spojenou především s příčinami tohoto jevu v České republice. Cílem práce je identifikace a popis příčin, díky kterým se lidé octli na ulici.

Teoretická část je zaměřena na literaturu spojenou s touto tematikou. Konkrétně se zde nachází vymezení pojmů bezdomovec a bezdomovectví, historie a typologie bezdomovectví, je zde zaznamenána situace bezdomovectví v ČR navazující se služby poskytované lidem bez domova. Stěžejní část tvoří kapitola příčin bezdomovectví.

Praktická část je věnována vlastnímu výzkumu s lidmi bez domova. Použita je kvalitativní výzkumná strategie. Všechny data jsou získána formou polostrukturovaného rozhovoru, který jsem vedla s bezdomovci žijících v Českých Budějovicích a okolí. Cílem výzkumu je zjištění příčin, které vedly ke vzniku života na ulici. Druhotně je zde zachycena například dosažené vzdělání dotazovaných či nynější životní situace.

Abstract

Reasons leading to living on the street

Key words:

Homeless, homelessness, causes of homelessness, homelessness in Czech Republic, social services, prevention and reintegration of the homeless.

This bachelor thesis is focused on homeless people, especially on reasons of being homeless in Czech Republic. Main aim of this thesis is to identify and describe the reasons that cause people being without home.

Theoretical part review literature connected with topic of the homeless. Particularly it is specification of concepts of the homeless people, homelessness, history and typology of homelessness. Moreover, in this part of my work is reported current situation of the homeless in Czech Republic and services provided to them. Essential section of review part is chapter shedding light on causes of homelessness.

Practical part contains my own research with homeless people with use of qualitative method. All data had been collected by semi-structured interview, which I performed with the homeless living in České Budějovice and surroundings. Main aim of the research is to investigate reasons of living on the streets. Secondary in this part are recorded other facts about the homeless I interviewed, for example the highest education level or current life situation.